

Cozma Lujza Tünde

Északnyugat-Erdély helye és szerepe Románia turizmusában

Északnyugat-Erdély Románia egyik legversenyképesebb fejlesztési régiója, mely gazdag és változatos turisztikai potenciállal rendelkezik. A turizmus és a turizmusfejlesztés prioritásként szerepel a régió fejlesztési tervében, ám a tervdokumentumok kizárólag csak a turisztikai potenciált és a tevékenység a régió gazdaságában betöltött szerepét vizsgálják. Viszonylag keveset tudunk Északnyugat-Erdély konkrét idegenforgalmi pozíciójáról. Ezért a tanulmány célja meghatározni Északnyugat-Erdély helyét és szerepét Románia turizmusában, vizsgálva a régió turisztikai kínálatának legfőbb elemeit, valamint a régió turisztikai teljesítményét Románia más régióival szemben. Továbbá a térség turizmusának földrajzi környezete tükrében a tanulmány rávilágít Északnyugat-Erdély turisztikai kínálatának speciális szegmenseire is, illetve átfogóan tárgyalja a régió turizmusának területi képét.

Kulcsszavak: turisztikai kínálat, turisztikai teljesítmény, területi hatás, Északnyugat-Erdély

JEL-kód: L83, R12.

Bevezetés

Északnyugat-Erdély kedvező földrajzi pozíciója, természeti adottságai, kiépült közlekedési hálózata, gazdasági szempontból vonzó nagytérségi mivolta, kulturális sokszínűsége és értékes turisztikai potenciálja egyre erősítik országos és tágabb európai környezetben elfoglalt pozícióját (Kurkó 2011). Bár a turizmus és a turizmusfejlesztés prioritásként szerepel a fejlesztési tervdokumentumokban, viszonylag keveset tudunk Északnyugat-Erdély konkrét idegenforgalmi pozíciójáról. Ezért a tanulmány fő célja megvizsgálni Északnyugat-Erdély Románia turizmusában betöltött helyét és szerepét.

Áttekintve az elmúlt évtizedekben megjelent publikációkat, megállapítható, hogy a legtöbb szerzőt a régió és általánosan Románia turisztikai potenciálja, és ennek hasznosítási lehetőségei, foglalkoztatja (Cocean 2005, Căndea et al. 2001 és 2006, Ielenicz et al. 2006, Ciangă 2006). Egy angol és egy román szerzőpáros, Light – Andone (1996) pedig, általános képet fest a Romániai turizmus állapotáról a rendszerváltást megelőző és azt követő néhány évben. Nem tárgyalja külön Északnyugat-Erdély turizmusát, ám említést tesz néhány Erdélyre általánosan vonatkozó jellemzőre és folyamatra, illetve kiemel néhány jelentős turisztikai forgalmat lebonyolító települést és üdülőhelyet a régióból is. Benedek – Dezsi (2006) a romániai faluturizmusról szóló munkájukban külön fejezeteket szentelnek az ország elszállásolási bázisa, illetve ennek területi megoszlásának, valamint a turisztikai forgalom általános jellemzőinek. Egy újabb tanulmány (Raiu et al. 2010) szintén országos szinten foglalkozik a turizmus jelenlegi kihívásaival és stratégiai orientációjával. Különböző lehetőségeket vázol fel a turizmusfejlesztés számára, melyek regionális szinten is érvényesek, ám külön nem foglalkozik a regionális diszparitásokkal vagy a turizmus területi hatásaival. Kimondottan Északnyugat-Erdély turizmusáról, egy helyről szerezhetünk információt, a tervdokumentumokat leszámítva. Juszász (2006) részletesen tárgyalja a régió turizmusának szerepét 1998 és 2004 között, ám nagyobb hangsúlyt fektet a regionális gazdaságban betöltött szerepére és csak kis mértékben foglalkozik a vendégforgalommal és tágabb értelemben a kínálat jellemzőivel, területi megoszlásával. Ezért világossá vált egy átfogó vizsgálat szükségessége, melynek eredményei alapján következtetni lehessen arra, hogy képes-e a régió turizmusa megfelelni a turizmus fokozódó kihívásainak, s ez által is hozzájárulni a területfejlesztéshez?

A tanulmány első része röviden tárgyalja a régió turizmusának földrajzi környezetét, kiemelve azokat a természeti, gazdasági és társadalmi tényezőket, melyek a turizmus szektor jelenlegi állapotához vezettek. Továbbá a második rész a turizmus területi képét vizsgálja, elemezve a szálláshelyek típusát és kapacitását, ezek területi koncentrációját, valamint minőségi jellemzőit, a vendégforgalmat, illetve a vendéglátó-ipari egységek és utazási irodák eloszlását. A harmadik rész tárgyalja Északnyugat-Erdély konkrét idegenforgalmi pozícióját Románia turizmusában, a vendégforgalmi adatok, a turizmus gazdaságban betöltött szerepe és a turizmus területi hatásai elemzése által. Az utolsó rész röviden tárgyalja a régió turisztikai kínálatát, kiemelve ennek speciális szegmenseit.

Északnyugat-Erdély turizmusának földrajzi környezete

Románia Északnyugati Régióját, amely Magyarországgal és Ukrajnával határos, hat megye alkotja: Bihar, Beszterce-Naszód, Kolozs, Máramaros, Szatmár és Szilágy, melyek az ország összterületének 14,3%-át foglalják el, azaz 34 159 km²-t. Ahhoz, hogy a régió turisztikai pozícióját megértsük, több jellemzőre is szükség van. Ezért a következőkben röviden összefoglaljuk a régió turizmusának természeti, társadalmi-kulturális és gazdasági környezetét.

Természeti környezet

A természeti környezet a turizmust befolyásoló tényezők közül az egyik legfontosabb, hisz a domborzati és éghajlati jellemzők, a természeti adottságok, illetve a környezet általános állapota alapvető közeget teremtenek a turizmus kialakulásához.

A természetföldrajzi lehatárolás szempontjából a régió többnyire egységes képet mutat, a közigazgatási határok jól illeszkednek a vízgyűjtő területekhez, kivéve a nyugati határt, amit az országhatár képez. Domborzatát a változatosság jellemzi: vannak gyűrt szerkezetű hegységek, hajdani vulkánok által kialakított felszínek, karsztos fennsík, dombok és üledék-felhalmozódással létrejött síkságok. A régió átlagos magassága 480 m körüli és öt nagy domborzati egységre tagolható: a *Szilágysági-dombság* teljes egészében, a *Keleti-Kárpátok* északi csoportja, az *Erdélyi-medence*, az *Erdélyi-szigethegység* és a *Nyugati-síkság*. (Imecs - Pál 2006).

Északnyugat-Erdély a mérsékelt éghajlati égövben található, ám domborzati sajátosságainak köszönhetően megfigyelhető az éghajlat emeletessége is. A sokévi átlaghőmérséklet értéke is széles határok között mozog: az alacsonyabb területeken, mint a Nyugati-síkság eléri a 10 °C-t, míg a Keleti-Kárpátok magas csúcsain -2 °C, és megfigyelték, hogy kelet felé csökken. A csapadék területi eloszlása változatos képet mutat, az uralkodó szélirányoknak való kitettség, a hegyvonulatok iránya és a nyugat-keleti távolság függvényében. A Körösök-síkságán 600 mm, a magas hegyekben akár 1200 mm is lehet. (Imecs - Pál 2006).

Társadalmi-kulturális környezet

A turizmus szempontjából egy hely társadalma egyrészt azt a fogadóközeget képviseli, amelyben az odalátogató turistáknak kell igazodniuk, másrészt a lakosság is potenciális turistaként értelmezhető (Michalkó 2007a). Fontos, hogy nemcsak a helyieknek kell alkalmazkodniuk a turistákhoz, hanem a turistáknak is alkalmazkodniuk kell a hely társadalmi-kulturális környezetéhez.

Északnyugat-Erdély 2,71 millió fős lakosságnak ad otthont, tehát Románia népességének mindössze 12,7%-ának (2010-es adatok szerint). A régió népsűrűsége jóval az átlag alatt helyezkedik el (79,7 fő/km²), csak Kolozs megye haladja meg az országos értéket (103,7 fő/km²). A régióban mintegy 43 városi település található, ám az itt élő népesség majdnem fele vidéken él (46,7%-a). A régióra kulturális sokszínűség és etnikai diverzitás jellemző. A népesség nyelvi és

vallási tekintetben is keverten él. Nemzetiségi szempontból a terület népességének nagytöbbségét a románok alkotják (75%), őket követik a magyarok (19,3%) és a romák (3,5%) (2002-es népszámlálás). A többi nemzetiség 2,2%-ot képez (németek, szlovákok, rutének stb.). A magyar népesség néhol szórványként jelenik meg, de viszonylag erős a magyar közösségek jelenléte Szatmár, Bihar, Szilágy és Kolozs megyékben. Fontosabb etnikai csoportoknak számítanak még a szatmári svábok (németek), a máramarosi rutén-ukránok és a bihari szlovákok (*Veres* 2006). A népesség nagytöbbsége ortodox (68,4%), őket követik a reformátusok (12,7%), majd a római katolikusok jóval kisebb arányban (6,9%). Az egyéb vallások körében nagyobb számban képviselik magukat a görög katolikusok, a pünkösdisták, a baptisták, az adventisták és a lutheránusok.

Az iskolázottság szintje a régióban, Bukarestet leszámítva, a többi régió átlagánál jobb (6,6% rendelkezik felsőfokú diplomával), ám megyénként igen eltérő a helyzet. Kolozs megyében a legmagasabb ez az érték, míg Beszterce-Naszód és Szilágy megyében a legalacsonyabb. A régióban 16 egyetemi központ működik, egyesek évtizedes múltra tekintenek vissza és nagyfokú polarizációs tendenciával rendelkeznek (pl. a kolozsvári Babe-Bolyai Tudományegyetem).

Gazdasági környezet

A turizmus rendszerében, a piac egészséges működésében, a gazdasági környezet meghatározó szerepet játszik. Ha a mikro- és makrogazdasági környezet is zavartalanul működik, akkor a turizmus által generált jövedelmek háztartások szintjén, és állami vagy önkormányzati szinten is hozzájárulhatnak a bevételi forrásokhoz (*Michalkó* 2007a).

Gazdasági szempontból Északnyugat-Erdély a fővárosi régió után a második legvonzóbb nagytérség, ami a fejlett üzleti környezetének, a magasabb reálbéreknek, a külföldi tőke jelenlétének és a munkaerőpiac kedvezőbb alakulásának tulajdonítható. A régióban a szolgáltatási szektoré a főszerep, ugyanis itt dolgozik az aktív népesség 39,2%-a és ez adja a megtermelt GDP 44,8%-át. A regionális gazdasági növekedést biztosító kis- és középvállalkozások a Romániában bejegyzett vállalkozásoknak 15%-át képviselik. Ezek hatékony működését a több megyében működő korszerű ipari parkok biztosítják (pl. Kolozsvár).

Összességében a gazdasági fejlődés tekintetében Kolozs és Bihar megye egyértelműen a nyertesek közé tartoznak, akár országos szinten is; visszaesés figyelhető meg Máramaros és Szatmár megyékben, míg a térség hagyományosan elmaradott vidékei Szilágy és Beszterce-Naszód megyék (*Kurkó* 2011).

A turizmus területi képe

Az elmúlt évtizedek során a régió szálláshelyeinek száma, típusa és kapacitása több változáson ment keresztül. Megfigyelhető volt a szálláshelyek számának nagyon dinamikus növekedése, ezzel párhuzamosan pedig a kapacitás lassabb ütemű növekedése. Ennek oka kettős: egyrészt új típusú szálláshelyek jelentek meg 2000 után (például ifjúsági szálloda, hostel, apartman szálló stb.), illetve a panziók és az agroturisztikai panziók száma is növekedett, másrészt a hagyományos egységek fizikai és erkölcsi leértékelődésével magyarázható, mint a villák és kabanák (nyaralók). Az utóbbiak a gyógyfürdők és a hegyvidéki üdülőközpontok speciális egységei voltak (*Ciangă* 2006), a kommunista rezsim belföldi turistáinak kedvenc desztinációin (*Light-Andone* 1996).

Jelenleg az Északnyugati Régióban 658 kereskedelmi szálláshely létezik (az ország összes kereskedelmi elszállásolási egységének 12,6%-a), melynek a teljes működő kapacitása 8 105 382 hely/év (az ország teljes működő kapacitásának 12,7%-a). Tehát 1,93 egység km^2 -ként (míg az országos érték 2,2 egység km^2 -ként). Regionálisan, az egységek típusát illetően, agroturisztikai panzióké a főszerep (266 egység), majd ezt követik a szállodák (139 egység) és a panziók (100 egység). Jelentős számban találhatóak még villák, motelek és bungalók. Viszonylag kevés ifjúsági szálló és apartman szálló található (2-2 egység).

1. táblázat: Északnyugat-Erdély szálláshelyeinek működő kapacitása

Szálláshely típus/ Megye	Bihar	Beszterce-Naszód	Kolozs	Máramaros	Szatmár	Szilágy	Összesen
Szálloda	1 917 456	634 033	1 394 162	672 616	194 228	184 147	4 996 642
Ifjúsági szálló	0	0	16 060	0	0	0	16 060
Hostel	59 215	0	12 656	55 480	5 355	20 440	153 146
Apartman szálló	14 360	0	0	2 920	0	0	17 280
Motel	56 325	26 208	56 940	52 949	86 539	0	278 961
Fogadó	-	-	-	-	-	-	¹
Villa	47 263	0	118 228	31 515	67 959	11 956	276 921
Kabana	11 343	0	277 422	17 461	34 310	6 570	347 106
Bungaló	0	0	0	0	14 600	10 248	24 848
Kemping	21 344	0	31 390	0	-	12 300	65 034
Turisztikai pihenő	0	0	23 360	0	19 710	0	43 070
Turisztikai házikók	0	0	0	0	0	1 722	1 722
Iskolástábor	29 740	22 080	126 804	0	-	12 862	191 486
Panzió	27 125	19 182	176 169	246 149	25 114	92 152	585 891
Agroturisztikai panzió	170 483	17 206	482 538	358 064	21 685	57 239	1 107 215
Összesen	2 354 654	718 709	2 715 729	1 437 154	469 500	409 636	8 105 382

Forrás: saját szerkesztés az NSH², 2011 adatai alapján

A legtöbb elszállásolási egység Kolozs megyében található (34%), ezt követi Máramaros megye (29%), illetve jelentős még Bihar megye (17%-al). A régió többi megyéi viszont számottevően lemaradnak az élmezőnytől: Szatmár (10%), Szilágy (6%) és végül Beszterce-Naszód (csupán 4% az össz. elszállásolási egységből). A táblázatból kiolvasható, hogy a működő kapacitás több mint fele (61,6%-a) szállodákban található, illetve egy másik jelentős része (13,7%-a) agroturisztikai panziókban. Településszinten a legnagyobb kapacitással Váradszentmárton község rendelkezik (Bihar megye), ezt szorosan követi Kolozsvár municípium (Kolozs megye), majd a harmadik pozíciót szintén egy bihari municípium foglalja el, Nagyvárad.

Az elszállásolási egységek minőségi kategóriáját illetően csak a szállodákra térünk ki és mivel az NSH nem szolgáltat regionális adatokat erre vonatkozóan, az RFTM³ adatait vizsgáltuk. Az RFTM szerint 2011 májusában 138 szálloda rendelkezett turisztikai engedéllyel a régióban. A régió kínálatában a közepes, 2-3 csillagos szállodák vannak túlsúlyban. Egyes megyékben, mint például Szilágy és Beszterce-Naszód a magasabb kategória teljes egészében hiányzik. Egyedül Kolozs megye rendelkezik jelentős számú magasabb színvonalú szállodákkal.

Országos szinten is a középkategóriájú szállodák dominálják a kínálatot: a szállodák 46%-a 3 csillagos, 31% pedig 2 csillagos, 15%-uk 4 csillagos és csupán 2% kapta meg az 5 csillagot. Az országos értékekkel összehasonlítva az Északnyugati régió szálloda kínálata jóval színvonalasabb minőséget kínál, hisz egyre több a 4 és 5 csillagos szállodák száma, illetve jóval alacsonyabb az 1-2 csillagos szállodák száma.

Északnyugat-Erdély turizmusa a vendégforgalmi statisztikák alapján két pólusúnak mondható. A kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégek száma alapján Kolozsvár a régió legfontosabb pólusa, majd fele annyi vendéggel Váradszentmárton község⁴. A vendégéjszakák

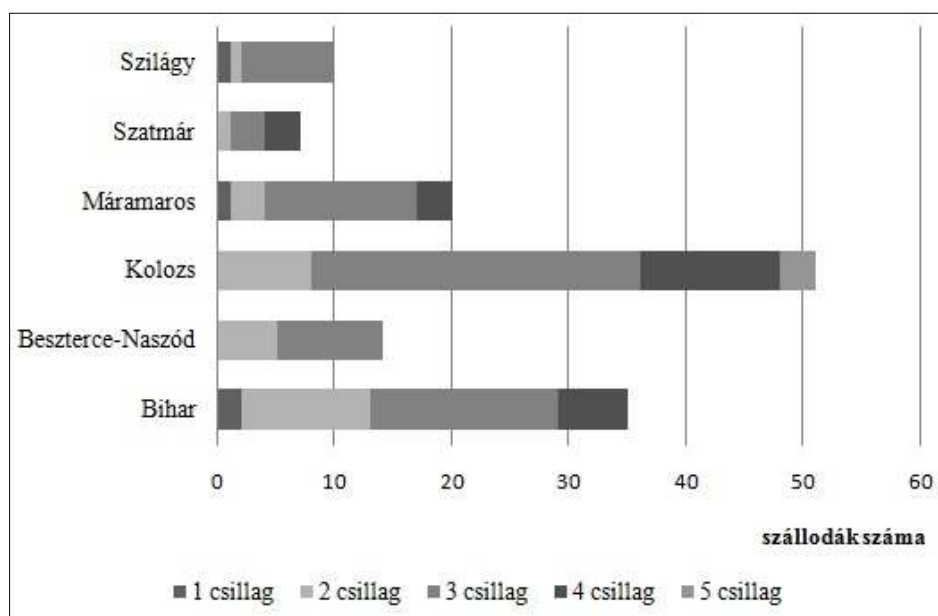
¹ nincs adat

² Romániai Nemzeti Statisztikai Hivatal

³ A Regionális Fejlődés és Turizmus Minisztériuma

⁴ A községhez 6 falu (Váradszentmárton, Váradcehi, Hájó, Rontó, Betfia és Kardó), illetve két turisztikai

szempontjából a felállás éppen fordított, Váradszentmárton az első számú, míg Kolozsvár a második számú központ. Ez az ellentét azzal magyarázható, hogy míg Kolozsváron az átlagos tartózkodási idő 1,7 éjszaka, addig Váradszentmárton községben 7 éjszaka. Az előbbi szálláshelyeit inkább az átutazók és az üzleti turisták veszik igénybe, az utóbbi szálláshelyeit, pedig az üdülni, pihenni és/vagy gyógyulni vágyók.

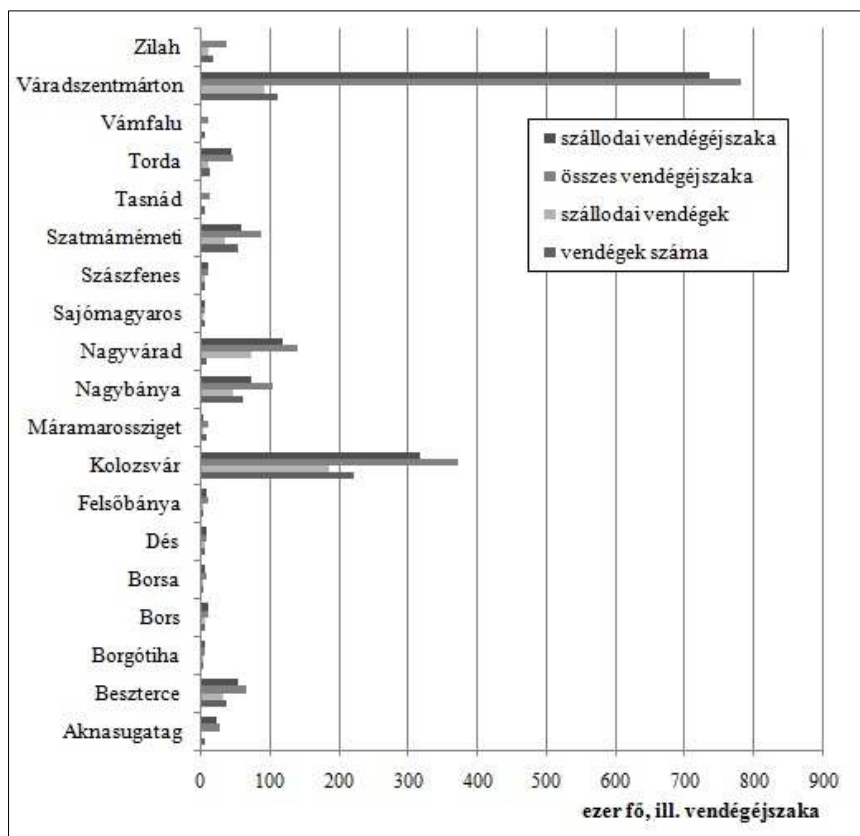
1.
áb-

ra: Szállodák megyei eloszlása minőségi kategóriánként

Forrás: saját szerkesztés, a RFTM adatai alapján

Váradszentmárton 2011. évi 781 ezer vendégéjszaka forgalmával a régió turizmusának 37,5%-át adta. Kolozsvár részaránya a megye vendégforgalmából pedig 17,9%-os. Ez a két idegenforgalmi centrum bonyolítja a régió turizmusának, vendégéjszakákban mért, 55,4%-át.

A többi település szerepe láthatóan jóval kisebb, illetve a legtöbb esetben az idegenforgalom intenzitása összefügg a városok/települések méretével. A vendégéjszakák rangsorát tekintve Nagyvárad a harmadik helyezett, régió belüli részaránya alig 6,8%. A negyedik helyen Nagybánya áll, 104 ezres vendégéjszakával, megelőzve Szatmárnémetit (közel 87 ezer). Jelentős vendégéjszakával rendelkezik még Beszterce (66 ezer), Torda (47 ezer), Zilah (39 ezer) és Aknasugatag (28 ezer).

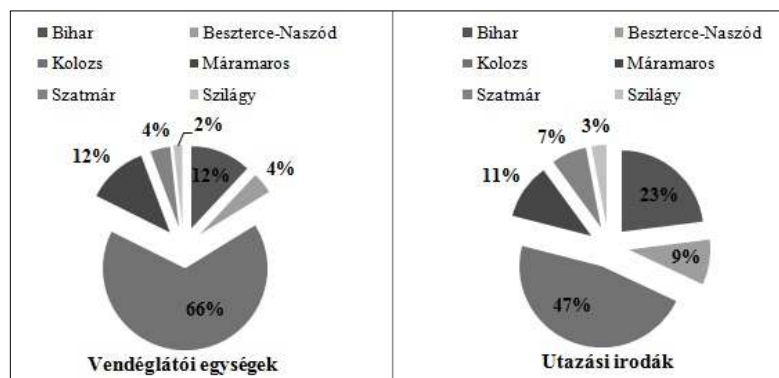
2. áb-

ra:

Vendégéjszakák megoszlása Északnyugat-Erdély főbb idegenforgalmi potenciállal rendelkező településein

Forrás: saját szerkesztés, az NSH 2011 adatai alapján

Az Északnyugati régió vendéglátói egységei nagyon egyenlőtlenül oszlanak meg a régióon belül. A vendéglátói egységek 66%-át Kolozs megyében találjuk (3. ábra). Kolozs megyét követik, egyenlő részesedéssel Máramaros és Bihar (12-12%). A régió másik három megyéje, Beszterce-Naszód, Szatmár és Szilágy összesen csupán 10%-át koncentrálnak a régió összes vendéglátói egységének.

3. ábra: Vendéglátói egységek és utazási irodák megyei eloszlása

Forrás: saját szerkesztés, a RFTM 2011 adatai alapján

Az utazási irodák regionális megoszlása is erősen differenciált a régió megyéin belül. Ebben az esetben is Kolozs megyében találjuk a legtöbb turisztikai irodát, mindössze a 47%-át. Ezt követi Bihar megye, 23%-al, majd jóval kevesebb részesedéssel, 11%-al Máramaros megye. Az elszállásolási egységek és a vendéglátói egységek megoszlásához hasonlóan, szintén Szilágy megye található a lista végén, itt a régió turisztikai irodáinak csupán 3%-a található. Megjegyzendő, hogy az utazási irodák 90%-a a megyeszékhelyekben található.

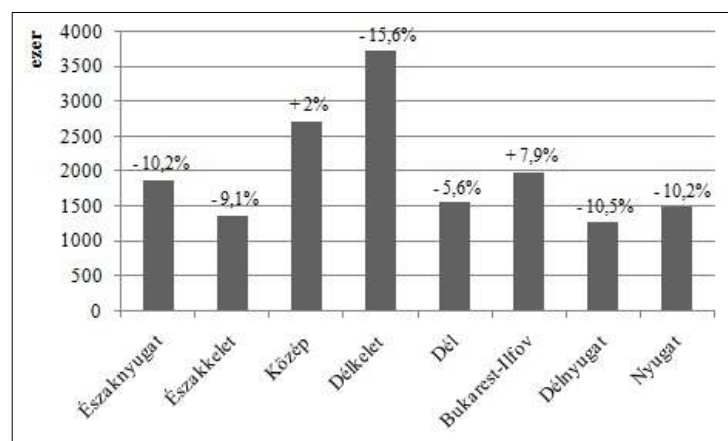
A turisták tájékozódását és informálását elősegítő turisztikai információs irodák csak pár éve működnek a régióban és viszonylag kevés van belőlük. A Minisztérium hivatalos adatai alapján 4 ilyen jellegű központ működik a régióban: Kolozsváron, Tordán, Nagyváradon és Nagybányán. Helyi egyesületek működtetnek ilyen céllal még két központot: Máramarosszigeten és Váradszentmártonon.

Északnyugat-Erdély pozíciója Románia turizmusában

A régió súlya, szerepe az ország vendégforgalmában

A kereskedelmi szálláshelyek kapacitása alapján Északnyugat-Erdély a harmadik helyen áll a 8,1 milliós hely/év kínálatával. A Fekete-tenger partját és a Duna-deltát magába foglaló Délkelet régió van az első helyen, illetve a szomszédos Közép régió a második helyen. A másik két szomszédos régió, Északkelet és Nyugat jóval lemaradnak régióink szálláshely kínálatától.

A vizsgált régió Romániában elfoglalt *vendégforgalmi pozíciójáról* elmondható, hogy a 2010. adatok szerint a negyedik helyen áll, szintén Délkelet és Közép, illetve Bukarest-Ilfov régiók után. Romániában a legnagyobb vendégforgalmat a Délkeleti régió generálja, pontosabban 23,5%-át. Ezzel szemben a negyedik pozíción található Északnyugat a vendégforgalom 11,7%-át generálja.

4. ábra: Vendégforgalom fejlesztési régióként és 2010/2009 százalékos változás

Forrás: saját szerkesztés, az NSH 2010 adatai alapján

Ami a külföldiek által eltöltött vendégéjszakákat illeti, Északnyugat-Erdély a negyedik helyen áll, évi 257 ezer turistával, Bukarest-Ilfov (38,6%), Közép (17,5%) és Dél (9,8%) régiók után. A főváros polarizáló szerepe ebben az esetben sokkal jobban körvonalazódik, többnyire a könnyebb megközelíthetőség és a két nemzetközi repülőtérnek köszönhetően.

Meg kell jegyeznünk, hogy a romániai kereskedelmi szálláshelyek átlagos kihasználtságához képest, ami 25,2%, Északnyugat kevéssel alul marad, hisz a régióban a kereskedelmi szálláshelyek kihasználtsága csupán 23,3%. A legjobb kihasználtságot a Délnyugat régióban regiszt-

rálták (30,5%), míg a legalacsonyabbat Északkeleten (21,6%). Országos és regionális szinten is a legjobb kihasználtságot a magasabb minőségi kategóriájú szálláshelyeken regisztrálták, ez az 5 csillagos létesítmények esetében közel 35%-os.

Visszatérve a vendégforgalomra, 2010-ben a leglátogatottabb megye Konstanca (3,2 millió vendégéjszaka), ezt követi Bukarest, a főváros (1,8 millió vendégéjszaka), a harmadik helyen pedig Brassó megye áll (1,1 millió vendégéjszaka). A legkevesebb vendégéjszakát Olt megyében regisztrálták, csupán 22 ezret. Az országos rangsorba Északnyugat-Erdély megyéi a következő pozíciókat foglalják el: 5. Bihar (885 ezer), 11. Kolozs (428 ezer), 21. Máramaros (201 ezer), 25. Szatmár (162 ezer), 27. Beszterce-Naszód (138 ezer) és végül 35. helyezett Szilágy megye (70 ezer).

A régió turizmusának szerepe az ország gazdaságában

Napjainkra a turizmus a leggyorsabban fejlődő és legjelentősebb gazdasági ágazattá nőtte ki magát. A régiók gazdasági fejlődésében jelentős szerepet játszik főleg a vidéki települések alternatív jövedelemforrásának biztosításában. Továbbá jelentős humán erőforrás-felvevő képessége által a foglalkoztatási problémákra is megoldást jelenthet, illetve számtalan lehetőséget kínál a beruházók számára is (Talpas – Pál 2011).

Bár Románia óriási turisztikai potenciállal rendelkezik, nemzetközi szinten a turizmus szektor teljesítménye gyengének mondható. A WTTC felmérései alapján 2010 végére a turizmus szektornak a GDP-hez való hozzájárulása szempontjából, a vizsgált 181 ország közül, Románia a 155. helyen áll (közvetlen 1,4%, közvetett 3,4% és indukált hozzájárulás 4,5%). A foglalkoztatottak arányát tekintve Románia a 125. helyen állt. Egyedül a befektetések tekintetében ért el az ország jobb helyezést világszinten, pontosabban a 70. pozíciót (7,2% az összbefektetésekből).

Zaman et al. (2010), a hiányos statisztikai adatok ellenére, megpróbálta megbecsülni a turizmus szektor teljes részesedését az ország gazdaságából, Romániai szinten. Arra a következtetésre jutott, hogy összességében a szállásadás, a vendéglátás, a vasúti-, közúti-, vízi-, és légiszállítás, a turisztikai ügynökségek, a szállítási felszerelés bérlete, kulturális tevékenységek, valamint sport- és rekreációs tevékenységek, 2000 – 2008 között 7-8%-al járultak hozzá az országos GDP-hez.

Északnyugat-Erdély szerepét az ország gazdaságában hasonló statisztikai mutatók segítségével vizsgáltuk, azzal a korlátozással, hogy regionális szinten nem állnak rendelkezésre komplex mutatók kiszámítására alkalmas adatok, ezért kizárólag csak a szállás és vendéglátásra vonatkozó adatokat használtuk fel, így csak részleges képet kapunk a turizmusszektor gazdasági teljesítményéről.

Megvizsgálva a 2004 – 2008-as statisztikai adatokat (4. táblázat) megállapítható, hogy az Északnyugati régióban növekvő tendenciát tapasztalhatunk a szálláshely és vendéglátás GDP-hez való hozzájárulásában. Megfigyelhető, hogy a vizsgált periódusra ez a tendencia országos szinten érvényes volt. Míg 2004-ben a szálláshely és vendéglátás 1,3%-kal járult hozzá a regionális GDP-hez, addig 2008-ra 1,5%-os volt a hozzájárulás. Ez az érték még egyelőre alul marad az országos átlaghoz (1,7%) képest, ám a növekvő tendencia biztató. A többi régióval összevetve elmondható, hogy 2008-ban Északnyugat-Erdély a negyedik helyen állt a szálláshely és vendéglátás regionális GDP-hez való hozzájárulása terén.

Figyelembe véve a tevékenység jellegzetességeit (a panziók gyakran egyéni, illetve családi vállalkozásként működnek), úgy véljük, hogy a lakossági foglalkoztatottsági mutató többet mondó az elemzés számára, mint az alkalmazottakat számba vevő adatok. A szállás és vendéglátás tevékenységek fejlődését mi sem tükrözi jobban, mint a lakossági foglalkoztatottak száma. Az Északnyugati régióban az összfoglalkoztatottak 13%-a szálláshely és vendéglátás területén foglalkoztatott (23 ezer fő). Ez a részarány a harmadik helyre helyezi a régiót, Bukarest-Ilfov és Közép régiók után.

2. táblázat: Szállás és Vendéglátás részesedése a GDP-ből 2004-től 2008-ig

	millió lei folyó áron				
GDP Szállás&Vendéglátás	2004	2005	2006	2007	2008
GDP Románia	247 368,0	288 954,6	344 650,6	416 006,8	514 700,0
GDP Északnyugat	29 852,5	34 323,1	40 806,2	50 724,5	57 937,1
Románia	3 803,6	5 089,9	6 621,5	7 817,3	8 727,3
Északnyugat	379,7	509,4	671,0	858,4	893,1
Északkelet	335,8	535,6	663,6	825,3	814,3
Közép	637,9	822,9	988,6	1 120,6	1 217,0
Délkelet	607,6	666,8	906,6	991,1	1 157,7
Dél	338,2	518,4	682,5	817,2	848,0
Bukarest-Ilfov	972,9	1 228,4	1 679,2	1 983,4	2 470,4
Délnyugat	234,5	343,5	433,5	501,7	523,4
Nyugat	287,0	464,9	596,5	719,6	803,4

Forrás: Románia Statisztikai Évkönyve, 2011

Az utóbbi években a turisztikai célú befektetések a turisztikai infrastruktúrát és a turisztikai kínálat diverzifikációját célozták meg. A befektetéseket ezen a területen számos befektetési programmal ösztönözték, amelyeket kezdetben előcsatlakozási illetve nemzeti alapokból biztosítottak, majd az utóbbi években egyre népszerűbbek a REGIO támogatások. A szálláshely és vendéglátás területe 13%-át nyerte el az összbefektetéseknél (294 millió lei folyó áron) 2010-ben. Országos szinten ez az érték a negyedik helyre pozicionálta Északnyugat-Erdélyt, Bukarest-Ilfov (28%), Délkelet (16%) és Közép (14%) régiók után.

A turizmus területi hatásai

2006-ban az ESPON kutatásainak középpontjába helyezte a turizmust az 1.4.5. Turizmus projekt keretében, melynek fő tárgya a turizmus területi hatásai volt, és megteremtette az alapokat a 2013-as programidőszakban megcélzott kutatások számára. Mivel a turizmus egy összetett, sokdimenziós jelenség, így hatásait is célszerű egy komplex mutatóval mérni. A turisztikai versenyképesség vizsgálatára a kutatók összeállítottak egy komplex turisztikai hatásmutatót, a TPI indexet (*Tourism Penetration Index*, magyarul *turisztikai behatolási index*).

A TPI index lényege, hogy három dimenziót együttesen mérve (gazdasági, szociális és környezeti hatás) állít elő egy komplex mutatót. A gazdasági hatást a beutazó turisták egy főre jutó turisztikai költsége adja, a környezeti hatást a szállodai szobák száma km²-ként, a társadalmi hatást pedig az átlagos napi látogatók száma 1000 lakosra vetítve (*McElroy – Albuquerque* 1998; *Sütő* 2007; *Tóth – Dávid* 2010). A három egyéni mutatót az alábbi képlet alapján számítják ki:

$$TPI_{eco} = (x_{eco} - x_{eco,min}) / (x_{eco,max} - x_{eco,min})$$

$$TPI_{env} = (x_{env} - x_{env,min}) / (x_{env,max} - x_{env,min})$$

$$TPI_{soc} = (x_{soc} - x_{soc,min}) / (x_{soc,max} - x_{soc,min})$$

ahol:

TPI_{eco} = gazdasági,

TPI_{env} = környezeti és

TPI_{soc} = társadalmi hatások,

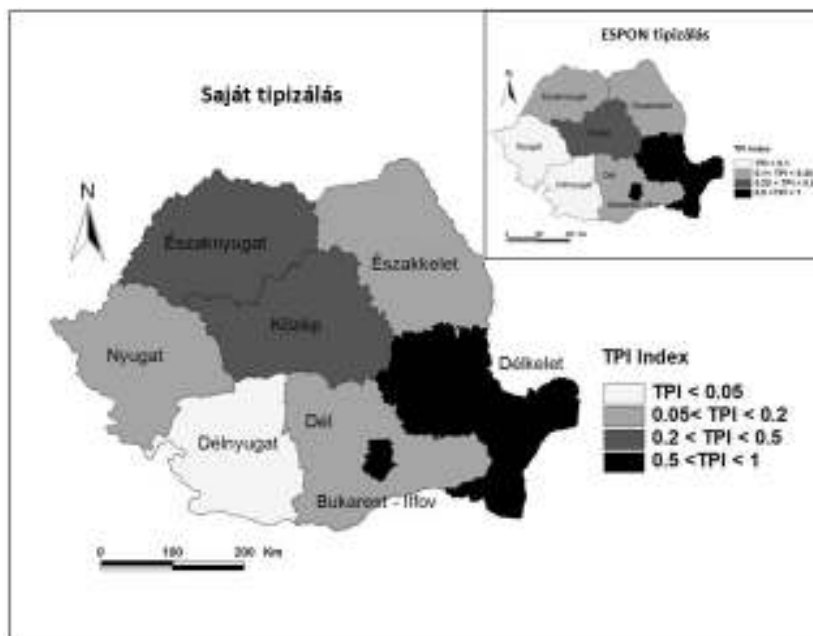
x_{eco} vagy x_{env} vagy x_{soc} = az adott mutató értéke az adott térségben,

x_{eco} or x_{env} or x_{soc} min = az adott mutató legalacsonyabb értéke a vizsgált térségben,

x_{eco} or x_{env} or x_{soc} max = az adott mutató legmagasabb értéke a vizsgált térségben.

$$TPI = (TPI_{eco} + TPI_{env} + TPI_{soc}) / 3$$

Az ESPON 2006. projekt vizsgálatai, bár az eredmények nem túl tökéletesek, hisz adódtak módszertani hibák (Sütő 2007), 4 csoportba sorolta Európa államait: alacsony leterheltségű desztinációk, közepesen-alacsonyan telített desztinációk, közepesen-magasan telített desztinációk és érett desztinációk. Az érett kategóriába kerültek olyan világszinten fontos fogadó országok, mint Spanyolország, Franciaország, Svájc és Görögország, míg Románia az alacsony leterheltségű desztinációk közé sorolandó. A kutatók jelezték, hogy a jövőben fontos lenne a számításokat NUTS II-III szinten is elvégezni. Vizsgálatunkban ezért a turizmus komplex hatásait fejlesztési régiók szintjén kívánjuk ábrázolni.

5. ábra: Románia fejlesztési régióinak TPI indexe

Forrás: saját szerkesztés, NSH adatai alapján

A Romániában rendelkezésre álló statisztikai adatokhoz igazodva az eredeti mutatók köre a következőképpen módosult:

- TPI_{eco} = Szállítás és Vendéglátás által generált GDP, 2008,
- TPI_{env} = kereskedelmi szálláshelyek kapacitása km^2 -ként, 2008,
- TPI_{soc} = belföldi és külföldi turisták száma 1000 lakosra, 2008.

Számításaink eredményeit egyrészt az ESPON tipizálást felhasználva, másrészt a romániai területi különbségeket jobban érzékeltető, az adatsor természetes töréspontjait figyelembevevő térképen (5. ábra) mutatjuk be. Az ábrán látható, hogy a saját tipizálás szerint Északnyugat-Erdély a második kategóriába sorolható, Közép régióval együtt, a *közepesen-magasan telített desztinációk* közé, hisz a régió turisztikai teljesítménye jóval meghaladja Északkelet és Dél régiók teljesítményét. Továbbá a Nyugati régió besorolása a *közepesen-alacsonyan telített desztinációk* közé is sokkal indokoltabb az elért TPI index értékek alapján.

Az adathiány és egyéb torzító tényezőket leszámítva az alapvető funkciót Románia fejlesztési régiói esetében is teljesíti a mutató, és pedig kirajzolódnak azok a térségek, amelyekben a turistaérkezés, az idegenforgalmi leterhelés a legnagyobb méreteket ölti az országban. A legnagyobb TPI értéket a nemzetközileg is versenyképes Délkelet érte el, többnyire a már említett

tengerparti és ökológiai adottságoknak köszönhetően, illetve a főváros és környéke. A rangsor alján esetünkben is a turisztikailag kevésbé frekvenciát, periférikus Délnyugati régiót találjuk.

Az index használata kapcsán további finomításokra és főleg adatbázis kiegészítésre, területibbé tételére van szükség. Ez a román turisztikai statisztika számára fontos feladatot jelent, melynek az uniós intézményekkel, nemzetközi összehasonlíthatósági követelményekkel összhangban kell történnie.

A turisztikai kínálat speciális szegmensei

Északnyugat-Erdélyben a gazdag és változatos természeti, építészeti és kulturális adottságok miatt különböző turizmustípusok fejlődtek ki. Akár azt is mondhatnánk, hogy a régió adottságai képesek minden jellegű igényt kielégíteni. Mégis el kell különítenünk a kínálat azon speciális szegmenseit, melyek több évtizedes múltra tekintenek vissza és jelentős turistaforgalmat generálnak.

Az *egészségturizmus* a régió legnagyobb múlttal rendelkező szegmense, már a rómaiak felismerték Erdély termál- és gyógyvizeinek az egészségre gyakorolt jótékony hatásait. A gyógyfürdők mellett a klimatikus üdülőhelyek is kiemelt népszerűségnek örvendenek. A régióban három nagy balneológiai és termál terület különíthető el: a Nyugati-alföld, az Erdélyi-fennsík és a Máramarosi-fennsík (Juhász 2006). Az ország 38 nemzeti fontosságú üdülőhelyei közül kettő található a régióban (852/2008-as Kormányhatározat, kiegészítve az 1181/2011-es Kormányhatározattal): Félixfürdő (Bihar) és Oláhszentgyörgy fürdő (Beszterce-Naszód); a 47 helyi fontosságú üdülőhely közül pedig 11 található itt, ezek a következők: Május 1 fürdő (régóta néven Püspökfürdő), Tenkefürdő, Biharfürdő (Bihar), Tordafürdő és Kérőfürdő (Kolozs), Aknasugatag és Borsabánya (Máramaros), Tasnádfürdő (Szatmár), valamint a klimatikus üdülőhelyek közül Funtinellai tanyák és Kisbányahavas térsége (Kolozs), Kapnikbánya-Felsőbánya térsége (Máramaros). Bár hivatalosan még nem országos vagy helyi fontosságú üdülőhelyek, szintén az egészségturizmust szolgálják a következők: Kolozsfürdő, Désakna, és Tordai Sóbánya (Kolozs), Margitta (Bihar), Bagos és Büdöspataka (Szilágy) stb. A Bihar megyei Félixfürdő és Május 1 fürdő bonyolítja le a legnagyobb turisztikai forgalmat, több ezer férőhelyet kínálva.

A régió domborzati és klimatikus adottságai kiválóak a *hegyvidéki turizmus* számára, melynek keretében nemcsak a hegyvidéki pihenő turizmusra (Bélisi-tó, Tarnicai-tó, Dregán-völgyi tó, Lesi-tó környéke), hanem téli sportokra (Kisbányahavas, Kapnikbánya, Borsa, Forrásliget), hegyvidéki túrázásra (Erdélyi-szigethegység nagyrésze, Máramarosi-havasok, Kelemen-havasok stb.) hegymászásra (Tordai-hasadék, Turi-hasadék, Radnai-havasok, Vigyázó csúcs, télen jégmászás a Rekeceli vízesésnél), sőt extrém sportokra (vadvízi evezés, off-road motorkerékpározás, sárkányrepülés stb.) is lehetőség van.

A *kulturális turizmusnak és városi turizmusnak* szintén nagy hagyománya van a régióban. Az országos Kultúra Kutatási és Tanácsadási Központja (Centrul de Cercetare i Consultanță în Domeniul Culturii) felmérései szerint 2004-ben az Északnyugati régió az első helyen volt a kulturális örökség, könyvtárak, színházak és UNESCO világörökségi helyszínek terén. A városi turizmus kiemelt helyszínei: Kolozsvar, Beszterce, Nagybánya, Nagyvárad. A régió sok történelmi emléket őriz várak, kastélyok és kúriák formájában is. Továbbá különböző népművészeti tájegységek találhatóak a régióban, melyek egyediek az építészet, a népviselet, népszokások és hagyományok szempontjából. Ilyenek: Kalotaszeg és Máramaros. Szintén a kulturális turizmus kínálatát gazdagítja a helyi gasztronómia és italkínálat.

A *faluturizmus* egyre nagyobb teret nyer a régió kínálatában. Faluturizmus szempontjából a legaktívabb kistérségek: Kolozs megyében a Bánffyhungyadi-medence (Szentkirály mikrorégió), Máramarosban Farkasrév, Jód és Batizháza környéke (Benedek – Dezsi 2006), Beszterce-Naszód megyében Lunka térsége.

A régió templomai, kolostorai és szakrális terei a *vallásturizmus* kialakulásához vezettek, számos hagyományos vallási rendezvényen és zarándoklaton vehetnek részt a látogatók. A régió legfontosabb zarándokhelyének számít a Kolozs megyei Füzesmikola kolostor.

Az említett speciális szegmenseken kívül megemlíthetjük még az *üzleti turizmust* és az *ökoturizmust*, melyek bár még nem a régió legerősebb ágazatai, az utóbbi években egyre nagyobb keresletet generáltak. Az ökoturizmus számára főleg a Nemzeti Parkok és a Természetvédelmi Területek jelentősek: Radnai-havasok Nemzeti Park, Erdélyi-szigethegység Természetvédelmi Terület, Kelemen-havasok Nemzeti Park, Máramarosi-havasok Természetvédelmi Terület. Külföldi példára kezdenek megjelenni a öko-szálláshelyek és „zöld” tematikus utak. Az üzleti turizmus hatásai főleg a nagyvárosokban érzékelhető, ahol a nagy külföldi vállalatok piacra lépésével egyre több az üzleti látogató, számos nemzeti és nemzetközi konferenciát és kongresszust szerveznek, illetve szakmai kiállításokat. A régió legnagyobb kiállítóközpontjai: a kolozsvári Expo Transilvania és a nagyváradi Expo Varadium. Az üzleti turizmus tovább fejlődését erősítik a korszerű konferenciatermek kialakítása különböző elszállásolási egységekben, illetve a kolozsvári regionális repülőtér által generált megközelítési előnyök.

Összegzés

Északnyugat-Erdély természeti, épített és kulturális adottságokban igen gazdag, turisztikai kínálat sokszínű és változatos, gazdasági szempontból az ország második legvonzóbb nagytérsege, Romániai viszonylatban pedig versenyképes desztinációnak tekinthető.

A kereskedelmi szálláshelyek kapacitását illetően a régió a harmadik pozíciót foglalja el (8,1 millió ágy/nap). A minőségi szolgáltatásokat illetően meghaladja az országos átlagot, ám nemzetközi viszonylatban még mindig alacsony színvonalú szolgáltatásokat kínál. A vendégforgalom szerint, országos viszonylatban, a negyedik pozíciót tarja évek óta (1800 ezer vendégéjszaka). A nemzetközi turisták vendégforgalomban levő szerepe, bár javult az elmúlt évtizedben, még mindig alacsony (csupán 14% körüli). A kihasználtság is nagyon alacsony, még az önmagában is alacsony országos átlag alatt marad, csupán 23,3%-os. Északnyugat-Erdély számára Közép-Erdély jelenti a legfontosabb versenytársat, hisz a régió turizmusának teljesítménye jelentősen meghaladja az Északnyugatiét.

A turizmus gazdasági teljesítménye, bár rendkívül fontos, még gyengének mondható, a szállás és vendéglátás hozzájárulása a regionális GDP-hez 1,5%-os, ami a régiók között a negyedik helyre pozicionálja Északnyugatot. Egyre magasabb a szállás és vendéglátásban foglalkoztatottak aránya (13), illetve a szállás és vendéglátás területén történő bruttó befektetések téren is a negyedik helyen áll a régió.

Összességében a területi hatásokat illetően Északnyugat a közepesen-magasan telített desztinációk közé tartozik, ami egy időben jelent lehetőségeket a térségi turizmusfejlesztés számára, illetve több odafigyelést és a turisztikai tevékenységek jobb menedzsméntjét.

A kutatás eredményeiből következően, a turizmusszektor kihívásai közé tartoznak: a szolgáltatások minőségének növelése, a kihasználtság javítása, a tartózkodási idő meghosszabbítása kiegészítő szolgáltatásokkal és gazdag programkínálattal, a regionális imázs kialakítása és megfelelő promotálása.

Felhasznált irodalom

- Benedek, J. – Dezsi, (2006): *Analiza socio-teritorială a turismului rural din România din perspectiva dezvoltării regionale i locale*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Cândeia, M. – Erdeli, G. – Simon, T. (2001): *România. Potenial turistic i turism*. Editura Universității din București, București.
- Cândeia, M. – Simon, T. (2006): *Potenialul turistic al României*. Editura Universitară, București.

- CCDC (2005): *Raport 02/2005: Indici despre sectorul cultural la nivel regional*. [http://www.culturadata.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=83], letöltve 2011 Április.
- Ciangă, N. (2006): *România. Geografia turismului*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Coccean, P. (2005): *Geografia generală a turismului*. Meteor Press, Bucureti.
- ESPON (2007): *Final Report, project 1.4.5: Preparatory Study of Spatially Relevant Aspects of Tourism*. [https://www.espon.eu/mmp/online/website/content/projects/261/428/file_2422/fr-1.4.5-full_revised_Jan2007.pdf], letöltve 2008 október.
- Ielenicz, M. – Comănescu, L. (2006): *România. Potențial turistic*. Editura Universitară, Bucureti.
- Imecs, Z. – Pál, Z. (2006): Természeti környezet. In: *Északnyugat-Erdély* (szerk. Horváth, Gy.), Dialog Kampusz Kiadó, Budapest, pp. 59-93.
- Juhász, A. (2006): Turizmus. In: *Északnyugat-Erdély* (szerk. Horváth, Gy.), Dialog Kampusz Kiadó, Budapest, pp. 334-343.
- Kurkó, I. (2011): Régiók, regionális diszparitások. In: *Románia. Tér, gazdaság, társadalom*. (szerk. Benedek, J.), Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion, Kolozsvár, pp. 429-453.
- Light, D. – Andone, D. (1996): The Changing Geography of Romanian Tourism. *Geography*, 3., pp. 193-203.
- McElroy, J.L. - de Albuquerque, K. (1998): Tourism penetration index in small Caribbean Islands. *Annals of Tourism Research*, 25., pp. 145-168.
- Michalkó, G. (2007a): *A turizmuselmélet alapjai*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
- Michalkó, G. (2007b): *Magyarország modern turizmusföldrajza*. Dialóg Kampusz Kiadó, Budapest-Pécs.
- Raiu, M.P. – Oprescu, E.A. – Botea, L. (2010): Tourism and Travel Industry in Romania: Challenges, Opportunities and Strategic Development Directions. *Journal of Tourism Challenges and Trends*, 1., pp. 83-95.
- Sütő, A. (2007): A turizmus területi hatásai. *Falu, Város, Régió*, 4., pp. 36-50.
- Talpas, J. – Pál, Zs. (2011): Turizmus. In: *Románia. Tér, gazdaság, társadalom* (szerk. Benedek, J.), Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion, Kolozsvár, pp. 386-395.
- Tóth, G. – Dávid, L. (2010): Competitiveness and complex impact indicators in the Hungarian tourism regions. *Journal of Tourism Challenges and Trends*, 3., pp. 111-121.
- Veres, V. (2006): Népeség. In: *Északnyugat-Erdély* (szerk. Horváth, Gy.), Dialog Kampusz Kiadó, Budapest, pp. 93-126.
- World Travel & Tourism Council (2010): *Travel & Tourism Economic Impact 2010 – Romania*. [http://www.wttc.org/research/economic-impact-research/country-reports/r/romania/], letöltve 2011 Február.
- Zaman, Gh. – Vasile, V. – Surugiu, M.R. – Surugiu, C. (2010): Tourism and Economic Development in Romania: Input-Output Analysis Perspective. *Revista Română de Economie*, 2., pp. 5-37.

Köszönetnyilvánítás:

A dolgozat megírásához szükséges anyagi támogatást a Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program 2007–2013 és az Európai Szociális Alap biztosította a POSDRU/107/1.5/S/76841 projekt „A doktori tanulmányok időszerezése: nemzetköziség és interdiszciplinaritás” keretéből.

A kutatást támogatta: az EDUTUS Főiskola, Collegium Talentum.